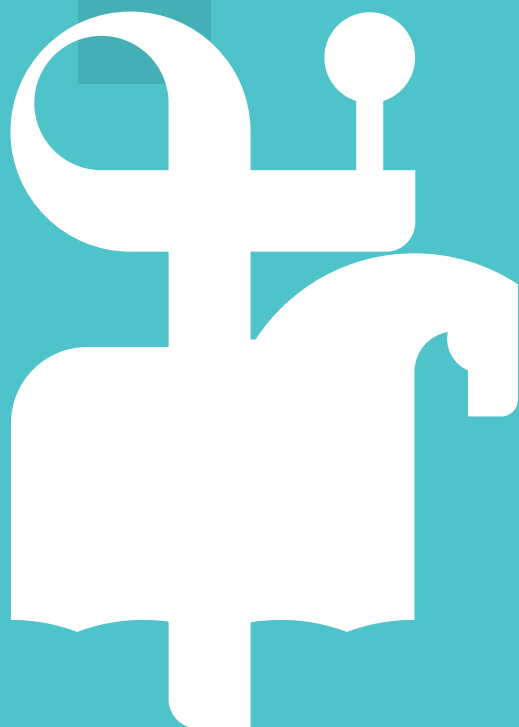

.....

NIEMATERIALNE DZIEDZICTWO KULTUROWE

W TEORII I PRAKTYCE

.....

.....
**NIEMATERIALNE
DZIEDZICTWO
KULTUROWE**
W TEORII
I PRAKTYCE
.....

.....

NIEMATERIALNE DZIEDZICTWO KULTUROWE

W TEORII I PRAKTYCE

.....

Redakcja naukowa
Anna Niedźwiedź i Izabela Okręglicka

Kraków 2021

dr hab. Anna Niedźwiedź, prof. UJ
Uniwersytet Jagielloński, Kraków
 <https://orcid.org/0000-0002-2299-2288>
✉ a.niedzwiedz@uj.edu.pl

mgr Izabela Okręglicka
Muzeum Krakowa
 <https://orcid.org/0000-0002-6462-4977>
✉ I.Okręglicka@muzeumkrakowa.pl

© Muzeum Historyczne Miasta Krakowa, Kraków 2021
Rynek Główny 35, 31-011 Kraków

Kolegium Wydawnicze Muzeum Krakowa: Jacek Salwiński (przewodniczący), Marcin Baran (sekretarz), Monika Bednarek, Anna Biedrzycka, Ewa Gaczoł, Piotr Hapanowicz, Zdzisław Noga, Wacław Passowicz, Andrzej Iwo Szoka, Maria Zientara
Kierownik projektu: dr Andrzej Iwo Szoka

Recenzenci: prof. dr hab. Janusz Barański; dr hab. Hanna Schreiber
Opracowanie redakcyjne: Dorota Illnicka
Transkrypcja debaty: Przemysła Dziegiel
Fotografie: Kamila Baraniecka-Olszewska, Katarzyna Bednarczyk (MHK), Rafał Chojnacki (Centrum Archiwistyki Społecznej), Mariusz Grabarski, Andrzej Janikowski (MHK), Kamil Karski (MHK), Przemysław Konieczny, Justyna Łukaszewska-Haberkowa, Krystian Mucha, Łukasz Stypuła, zbiory: Danuty Kucab, Muzeum Krakowa, the National Archives and Records Administration (Waszyngton)

Na okładce logo Dni Krakowa według projektu Zygmunta Kinastowskiego i Antoniego Starzyńskiego

ISBN 978-83-66334-64-9
ISBN 978-83-8138-349-3

<https://doi.org/10.12797/9788381383493>

Dofinansowano ze środków Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego pochodzących z Funduszu Promocji Kultury

**Ministerstwo
Kultury
i Dziedzictwa
Narodowego**

Centrum Obsługi Zwiedzających
Rynek Główny 35, 31-011 Kraków
tel.: 12 426 50 60
info@muzeumkrakowa.pl
www.muzeumkrakowa.pl
www.facebook.com/muzeumkrakowa

WYDAWNICTWO KSIĘGARNIA AKADEMICKA
ul. św. Anny 6, 31-008 Kraków
tel.: 12 421-13-87; 12 431-27-43
e-mail: publishing@akademicka.pl

Księgarnia internetowa: <https://akademicka.com.pl>

SPIS TREŚCI

Przedmowa	7
Joanna Dziadowiec-Greganić , <i>Pomiędzy praktykami niematerialnego dziedzictwa kulturowego a działaniami na jego rzecz. Krytyczna perspektywa prakseologiczna</i>	11
Kamila Baraniecka-Olszewska , <i>Reżimy dziedzictwa. O krakowskiej Rękawce</i>	27
Marta Śmietana , <i>Cmentarz – muzeum. Poza kategoriami</i>	41
Łukasz Stypuła , <i>„Czy wszyscy Żydzi mają rogi?”. Obraz „obcego” na stadionach piłkarskich na przykładzie Krakowa</i>	59
Łukasz Sochacki , <i>Usłyszane dziedzictwo. Szkic z dźwiękowej etnografii</i>	73
Justyna Łukaszewska-Haberkowa , <i>Krakowska koronka klockowa. Teoria i praktyka niematerialnego dziedzictwa kulturowego</i>	89
Alicja Soćko-Mucha , <i>Nie tylko „krakowskie”. Szopkarstwo na Pomorzu</i>	99
<i>Konflikt czy harmonia? Dziedzictwo niematerialne między siłą lokalnej tożsamości a produktem turystycznym. Zapis debaty</i>	113
Noty o autorach	131
Indeks osobowy	133

PRZEDMOWA

W 2021 roku minęło 10 lat od chwili ratyfikacji przez Polskę Konwencji UNESCO w sprawie ochrony niematerialnego dziedzictwa kulturowego. W ciągu ostatniej dekady zmieniło się bardzo wiele w definiowaniu, interpretowaniu i co za tym idzie – w ochronie zjawisk zaliczanych do obszaru dziedzictwa niematerialnego. Przede wszystkim samo pojęcie niematerialnego dziedzictwa przyjęło się i rozpowszechniło na naszym rodzimym gruncie, dopełniając, a niejednokrotnie zastępując wcześniej stosowane pojęcia, takie jak: folklor, tradycja czy twórczość ludowa. Kluczowe zmiany nastąpiły też w postrzeganiu tych, którzy niematerialne dziedzictwo kultywują, kontynuując tradycje odziedziczone po swoich poprzednikach, i przekazują je kolejnym pokoleniom. Depozytariusze niematerialnego dziedzictwa kulturowego znaleźli się w centrum uwagi. Wydaje się, że coraz lepiej rozumie się wagę ochrony umiejętności, wiedzy i doświadczenia. Tego „jak coś się robi” i tego „co się przeżywa”, a nie tylko materialnych wytworów tych procesów. Ostatnie lata to również stworzenie krajowego systemu ochrony niematerialnego dziedzictwa kulturowego, a także implementacja w Polsce rozwiązań międzynarodowych. Ten pierwszy rozwijany jest między innymi dzięki Krajowej liście niematerialnego dziedzictwa kulturowego. Pierwsze cztery zjawiska kultywowane w naszym kraju znalazły się również pod ochroną UNESCO.

Jako dyrektor Muzeum Krakowa nie mogę też przemilczeć znaczenia krakowskiego dziedzictwa kulturowego i jego depozytariuszy. To właśnie szopkarstwo krakowskie jako pierwszy polski wpis znalazło się na Liście reprezentatywnej niematerialnego dziedzictwa kulturowego UNESCO, a Pochód Lajkonika oraz krakowskie koronczarki reprezentują wraz z szopkarkami i szopkarzami Kraków na liście krajowej. Z kolei wśród pierwszych wpisów w Krajowym rejestrze dobrych praktyk w ochronie niematerialnego dziedzictwa znalazł się flis wiślany, który również jest silnie związany ze środowiskiem krakowskim. Warto też zwrócić uwagę na lokalne rozwiązania systemowe służące ochronie dziedzictwa niematerialnego, wśród których wyróżnia się uchwalony w 2020 roku Plan wspierania ochrony szopkarstwa krakowskiego na obszarze Gminy Miejskiej Kraków. Istotne zadania w realizacji tego planu i podobnych przedsięwzięć przewidziane zostały dla ekspertów – w ich rolę wchodzi muzealnicy, antropolodzy, etnolodzy, historycy i badacze w wielu innych dyscyplinach, które obejmuje rozległy i bogaty świat niematerialnego dziedzictwa. Inaczej muszą też spojrzeć na swoją misję urzędnicy, animatorzy i edukatorzy, a także sami

depozytariusze, którzy włączani są w proces zarządzania niematerialnym dziedzictwem, stając się przy tym jego interpretatorami i współdecydentami.

Opisane wyżej zmiany musiały wpłynąć również na instytucje, które od wielu lat podejmowały się opieki nad tradycjami i folklorem, niewątpliwie mając na tym polu niejednokrotnie znaczące zasługi. Nowa metodologia podejścia do niematerialnego dziedzictwa, jego interpretacji oraz zmiana roli i znaczenia depozytariuszy wytworzyły potrzebę dostosowania instytucji do nowej rzeczywistości. W Muzeum Krakowa, które niedługo po zakończeniu II wojny światowej wzięło na siebie zadanie opieki nad lokalnymi tradycjami, w tym przede wszystkim szopkarstwem krakowskim i Pocho-dem Lajkonika, zdecydowaliśmy o powołaniu Centrum Interpretacji Niematerialnego Dziedzictwa Krakowa, mieszczącego się w Domu pod Krzyżem. W założeniach ma to być miejsce rzeczystwej interpretacji niematerialnego dziedzictwa – współczesnego i przeszłego, gdzie budowane będą relacje ze społecznościami depozytariuszy różnych zjawisk, którzy z kolei będą dzielić się swoim doświadczeniem i przeżywaniem z ekspertami i muzealnymi gośćmi.

Konferencja *Niematerialne dziedzictwo kulturowe w teorii i praktyce*, która miała miejsce w Muzeum Krakowa w dniach 8-9 listopada 2021 roku, również stworzyła wyjątkową możliwość do spotkania ekspertów (teoretyków) i depozytariuszy (praktyków) – chociaż niejednokrotnie linia podziału w tym przypadku się zaciera. Ogólnopolska konferencja była okazją do podsumowania zmian, jakie zaszły w naszym kraju po ratyfikacji Konwencji w sprawie ochrony niematerialnego dziedzictwa kulturowego, zwrócenia uwagi na szanse, ale też na zagrożenia, z jakimi muszą mierzyć się depozytariusze i eksperci. Umożliwiła ponadto podzielenie się wiedzą o dobrych praktykach, które sprzyjają ochronie i twórczemu rozwojowi niematerialnego dziedzictwa. Co istotne, w wielu z wygłoszonych 24 referatów odezwał się głos samych depozytariuszy, podobnie jak w ramach towarzyszącej konferencji debaty *Konflikt czy harmonia? Dziedzictwo niematerialne między siłą lokalnej tożsamości a produktem turystycznym*.

W niniejszej publikacji zaprezentowano siedem artykułów nawiązujących do tematu konferencji oraz zapis fragmentów debaty, która odbyła się w pierwszym dniu obrad. Autorzy przedstawiają zagadnienia związane z konkretnymi zjawiskami i łącząc się z nimi problematykę, lecz również nie unikają bardziej ogólnych wniosków na temat natury niematerialnego dziedzictwa kulturowego. Dotykają kwestii ochrony nieoczywistego dziedzictwa niematerialnego, jakim są dźwięki, starają się określić rolę, jaką w kształtowaniu lokalnych tradycji pełnią muzea, przeddefiniowują zadania i funkcje ekspertów oraz depozytariuszy. Poruszają również temat trudnego dziedzictwa niematerialnego, funkcjonującego w określonych odgórnie reżimach i wychodzącego daleko poza ramy, które starało się narzucić swoimi definicjami i zapisami UNESCO.

W tym miejscu dziękuję komitetowi organizacyjnemu konferencji, który współtworzyli ze strony Instytutu Etnologii i Antropologii Kulturowej Uniwersytetu Jagiellońskiego: dr hab. Stanisława Trebunia-Staszela, dr hab. Anna Niedźwiedź, prof. UJ, dr Katarzyna Maniak oraz dr Łukasz Sochacki, a ze strony Muzeum Krakowa

dr Andrzej Szoka oraz Izabela Okręglicka. Podziękowania należą się także osobom wspierającym przygotowania konferencji i niniejszej publikacji: Agnieszce Bryl, Przemysławowi Dzięgielowi, dr Karinie Janik, Dawidowi Karamonowi, Julii Lizurek, Katarzynie Madurskiej, Małgorzacie Matodze, Michałowi Szafranowi, Bartoszowi Woźniakowi, Katarzynie Wilińskiej, oraz obsłudze techniczno-multimedialnej: Piotrowi Cieślíkowi, Marcinowi Jancikowi i Robertowi Kubcowi.

dr Michał Niezabitowski
Dyrektor Muzeum Krakowa

W 2021 roku minęło 10 lat od chwili ratyfikacji przez Polskę Konwencji UNESCO w sprawie ochrony niematerialnego dziedzictwa kulturowego.

W ciągu ostatniej dekady zmieniło się bardzo wiele w definiowaniu, interpretowaniu i – co za tym idzie – ochronie zjawisk zaliczanych do obszaru dziedzictwa niematerialnego. Zmiany te dotyczą

nie tylko rozumienia pojęcia niematerialnego dziedzictwa, lecz również relacji pomiędzy jego praktykowaniem i przeżywaniem a teoretycznym namysłem nad dziedzictwem jako skomplikowanym kulturowym i społecznym fenomenem.

Pragnąc zrozumieć te relacje oraz ich dynamikę w listopadzie 2021 roku Muzeum Krakowa oraz Instytut Etnologii i Antropologii Kulturowej Uniwersytetu Jagiellońskiego zaprosili ekspertów (teoretyków) oraz depozytariuszy (praktyków) na konferencję „Niematerialne dziedzictwo kulturowe w teorii i praktyce”.

W niniejszej publikacji prezentujemy 7 artykułów nawiązujących do tematu konferencji oraz zapis fragmentów debaty, która odbyła się w pierwszym dniu obrad. Tom stanowi próbę namysłu nad szerszymi teoretycznymi kontekstami niematerialnego dziedzictwa, równocześnie przywołując konkretne przykłady i studia przypadków osadzone we współczesnej rzeczywistości kulturowej w Polsce.

PATRONI MEDIALNI

ISBN 978-83-66334-64-9

<https://akademicka.pl>